

Paradigma'nın Vitrinindekiler

Hüsamettin Arslan, **Epistemik Cemaat**

I. Lakatos & A. Musgrave, Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi **Jacques Ellul**,

Sözün Düşüşü **Hakkı Hünler**, Estetik'in Kısa Tarihi **David**

West, Kıta Avrupası Felsefesine Giriş **Martin Heidegger**,

Tekniğe İlişkin Soruşturma **Martin Heidegger**, Bilim Üzerine

İki Ders **Ahmet Cevizci**, Paradigma Felsefe Sözlüğü **Vilhelm**

Dilthey, Hermeneutik ve Tin Bilimleri S. **YVoolgar**, Bilim:

Bilim İdesi Üzerine Sosyolojik Bir Deneme **Susan Hekman**,

Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik **Edibe Sözen**, Söylem

Anthony Giddens, Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi

Ahmet Cevizci, Paradigma Felsefe Terimleri Sözlüğü

J. W. Murphy, Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştirisi

Leo Strauss, Politika Felsefesi Nedir?

John Locke, Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler

N. Warburton, Felsefeye Giriş

Atakan Altınörs, Dil Felsefesi Sözlüğü

Veli Urhan, Michel Foucault ve Arkeolojik Çözümleme

Bryan Magee, Büyük Filozoflar: Platon'dan Wittgenstein'a

Batı Felsefesi **Alasdair**

MacIntyre, Etik'in Kısa Tarihi **Alasdair MacIntyre**,

Egzistansiyalizm **O. Pöggeler**, **B. Alleman**, Heidegger

Üzerine İki Yazı **J. -G. Rossi**, Analitik Felsefe **Ahmet**

Cevizci (der), Metafiziğe Giriş **Christopher Falzon**,

Foucault ve Sosyal Diyalog **Ahmet Cevizci**, Etiğe Giriş

Stephen Toulmin, Kozmopolis

Hüsamettin Arslan(der), Retorik, Hermeneutik ve Sosyal Bilimler

i'S-

Hüsamettin Arslan (derleme ve tercüme)

**Retorik, Hermeneutik ve Sosyal Bilimler İnsan
Bilimlerinde Retoriğe Dönüş**

Retorik, Hermeneutik ve İnsan Bilimleri
Hüsamettin Arslan

29.. Paradigma Kitabı Bilim İncelemeleri
Dizisi, 1

Bu kitabın tüm yayım hakları Paradigma
Yayıncısına aittir.

Baskı Engin Yayıncılık

Birinci Baskı: İstanbul, Şubat 2002

PARADİGMA YAYINLARI Cankurtaran
mah. Seyit Hasan sok. 12/4 Sultanahmet /
İSTANBUL TEL (0 212 638 64 46)
Yayınevi İrtibat Tel: 0 532 403 21 49

Hüsamettin Arslan
(derleme ve tercüme)

Retorik, Hermeneutik ve Sosyal Bilimler İnsan
Bilimlerinde Retoriğe Dönüş

Paradigma
İstanbul, Şubat 2002

İçindekiler

- 1 Hermeneutik Refleksiyonun Kapsamı ve Fonksiyonu
Hans-Georg Gadamer / 1
- 2 Hermeneutik ve Sosyal Teori
Anthony Giddens / 23
3. Dayanışma Olarak Bilim **Richard Rorty** / 39
- 4 Hermeneutikten Praksise
Richard Bernstein / 57
- 5 Sosyolojik Teorinin Sonu
Seteven Seidman / 70
- 6 Bir Postmodern Sosyoloji Var mıdır?
Zygmunt Bauman / 105
- 7 İnsan Bilimlerinde Dilin Zayıflığı Üzerine
Gerald L. Bruns / 127
- 8 Araştırma Retoriği
J. Nelson, A. Megill, D. N. MacCloskey / 127

9	Modern Sofistik ve Retoriğin Birliđi Michael L. Leff / 171
10	İnsan Bilimlerinde Retoriğe Dönüş Üzerine Düşünceler Dilip Parameshvvar Goankar / 191
11	Retorik Akıl olarak Akıl, Epistemoloji, Söylem ve Pratik Arasındaki İlişkiler Üzerine Richard Harvey Brown / 219
12	Bilgi İddialarını Retorik Açıdan Ele Almanın Bazı Unsurları Michael Calvin McGee ve John R. Lyne / 233
13	Sembolik Realizm ve İnsan Bilimlerinin DUALİZMİ Richard Harvey Brown / 259
14	Araştırma Retoriđinin Politik Temelleri John S. Nelson / 281
15	Bir Entellektüel Akım Olarak Araştırmanın Retoriği Herbert W. Simons / 313
16	Teolojik Tartışmanın Retoriği Gerald L. Bruns / 127
17	Retorik, Tekstüalite ve Sosyolojik Teoride Postmodern Dönüş Richard Harvey Brown / 365
	Dizin / 385

Hermeneutik Refleksiyonun Kapsamı ve Fonksiyonu-

Hans-Georg Gadamer

Giriş

Felsefi hermeneutik, dünyayla ilgili bütün kavrayışımız ve dolayısıyla bu kavrayışın içinde kendisini ifşa ettiği farklı bütün formlar için temel önemini ortaya koyarak, tam kapsamıyla hermeneutik boyutu açığa çıkarmayı görevi olarak kabul eder: insanlararası iletişimden toplumun manipülasyonu; toplumdaki bireyin kişisel tecrübesinden bireyin toplumla karşı karşıya gelme tarzına; dini, sanatı ve felsefeyi inşa ettiği şekliyle gelenekten özgürleştirici refleksiyonla geleneği mentşelerinden çıkaran devrimci bilince.

Ancak bu geniş kapsamına ve önemine rağmen, bireysel keşifler zarureten çok sınırlı tecrübeden ve tecrübe alanından yola çıkarlar. Sözün gelişi benim kendi çabam Alman romantizminin mirasından Dilthey'in felsefi gelişiminin doğuşuna kadar geri gider; ben bu çabayla aynı zamanda temam olan **Geisteswissenschaften** ("hümanistik bilimler ve sosyal bilimler") ile ilgili bir teori de oluşturdum. Fakat, ben onu, lingüistik, ontolojik ve estetik bakımdan yeni ve çok daha geniş bir zemine yerleştirdim; çünkü sanat tecrübesinin, hümanistik disiplinlerdeki hakim tarihsel yabancılaşma varsayımına, gözden kaçırılan ve muzaffer çağdaşlık iddiasıyla - onun tam da özünde yatan bir iddia - karşılık verebileceğine inanıyorum. Bu, dünya ile ilgili bütün bir insanî tecrübenin temel dilselliğinden - kendi icra tarzı olarak sürekli kendi kendisini yenileyen bir çağdaşlığa sahiptir - dolayı za-

" Bu yazı şu metinden alınmıştır. Hans Georg Gadamer, *Philosophical Hermeneutics*, Translated and Edited by David E. Linge, University of California Press, Berkeley 1977, ss. 18-43. (H. Arslan)

ten apaçık olmalıdır. Ben tam da bu dilselliğin ve bu çağdaşlığın sorgulama yoluyla ve ondan önce tahminle bütün bilgiyi aşan bir hakikate işaret ettiğini öne sürüyorum.

İşte bu yüzden, benim insanın dünya ile ilişkisinin evrensel dilselliği ile ilgili analizimde, araştırmanın harekete geçtiği tecrübe alanlarının sınırlamalarının, istemeyerek de olsa sonucu önceden belirlenmesi kaçınılmaz birşeydi. Gerçekten de o, hermeneutik problemin tarihsel gelişiminde vuku - bulan şeye paralellik gösteriyordu. O, tercüme talebinde bulunan yazılı gelenekle karşılaşmada varlık kazandı; çünkü gelenek, zamansal uzaklık, yazının sabitliği, sürekliliğin narin ataleti gibi faktörler sonucu şimdiden uzaklaşmıştı. İşte bu nedenledir ki, çok-katlı tercüme problemi, benim için, dünya içindeki bütün bir insanî davranışın dilselliğinin modeli haline geldi. Tercümenin yapısı, bize yabancı olan genel şeyi oluşturma problemine işaret ediyordu. Bununla birlikte, hermeneutiğin evrenselliği üzerine daha fazla refleksiyon tercüme modelinin, sonunda, tercüme modeli olarak, dilin insanın varlığında ifade ettiği şeyin çok boyutluluğunu bütünüyle açıklayamadığını ortaya çıkardı.¹ İnsan tercümede, bütün anlama ve anlaşılabilirliği yapıya kavuşturan gerilim ve rahatlamayı bulabilir elbette, fakat bu, nihaî olarak hermeneutik problemin evrenselliğinden doğar. Bu fenomenin insanî varoluşta ikincil bir konumda olmadığını, hermeneutiğe **Geisteswis- senschaften** arenasında yer alan bütünüyle ikincil bir disiplin olarak bakılamayacağını anlamak önemlidir.

Evrensel insanın dilselliği problemi aynı zamanda doğrudan doğruya hermeneutik problemle ilgili olduğu anlaşılan boyutlar dışında boyutları da açığa çıkarır; çünkü hermeneutik, dünyayla ilgili insanî tecrübenin dil- selliğini belirleyen ve kayıt altına alan bütün kontekstlere sızar. Bunlardan bazılarını **Hakikat ve Yöntem** adlı kitabımda temas ettim; sözün gelişi, **YVirkungsgeschichtliches Be\usststein** ("etkili/fiili tarih bilinci," veya "içinde tarihin daima işbaşında olduğu bilinç"), tarihinin bazı safhalarında dil fikrine bilinçli bir ışık tutma çabası dahilinde sunuldu. Ve gayet tabii dilsellik **Hakikat ve Yöntem**'de sözü edilmeyen birçok farklı boyuta da uzanır.²

Retorikte dilsellik, hakiki bir evrensel form, temelde hermeneutiğe öncelikli ve daima lingüistik yorumun "negatifine" karşı "pozitif" gibi bir - şeyi temsil eden bir form olarak kabul edilir. Ve bu bağlantıda retorikle hermeneutik arasındaki ilişki, önemli bir ilgi sorunudur.³ İnsan sosyal bilimlerde, insanî varoluşun sosyalitesiyle derinden içiçe geçmiş bir dilsellik bulur ve bu nedenledir ki sosyal bilimlerin teorisyenleri günümüzde hermeneutik yaklaşıma ilgi duyuyorlar. Öncelikle Jürgen Habermas son zamanlarda, **Philosophische Rundschau** 'ya yaptığı önemli katkıda⁴ sosyal bilimlerin epistemolojik ilgilerinden yola çıkan bir değerlendirme yaparak felsefi hermeneutik'le sosyal bilimlerin mantığı arasında bir ilişki kurdu. Bu ilişki aynı zamanda, bilimlerin ve sosyal bilimlerin özellikleriyle mukayese edildiğinde hermeneutik refleksiyonun doğru ilgileri ve amaçları konusunda önemli sorunlar doğurmaktadır.

Eğer buyurulmayacaksa, üçü de birbiri içine geçen evrensellikleriyle ilgili olarak retorik, hermeneutik ve sosyolojinin birbirine bağımlılığı sorunu ile meşgul olunması ve bu unsurların sahip olduğu farklı meşruiyet türlerinin açıklığa kavuşturulması tavsiye edilebilir. Bu çaba, tam anlamıyla bir bilim olma iddiasının, praksisle apaçık bir ilişkiden dolayı her üç durumda da belirsiz olmaktan çok icra edilmesi

¹ Bu yüzden O. Marquard (Hcidelberger Philosophiekongress, 1966)'ın "Das Sein zum Texte" diye adlandırdığı şey. hiçbir şekilde hermeneutik eğilimi iüketemez - Metin kavramı dar anlamıyla değil, nihaî noktada fizikten sosyolojiye ve antropolojiye kadar bütün bilgiyi içeren "Tanrı'nın kendi elleriyle yazdığı metin," başka bir söyleyişle liber naturae olarak düşünülmedikçe. Bu durumda bile tercüme modelinin, hermeneutik eğilimin kompleksliliği karşısında tam yeterli olmadığı ortaya çıkar.

²Johanncs Lohmann'm Philosophie und Sprachwissensschaft adlı çalışmasına ve onun Gnoirion 37 (1965), 709-18'de yaptığı kitabımla ilgili eleştiriye bakınız. Lohman'ın tutumu, kısaca Sprache kavramının izi (imprint) (Kıta Avrupası düşüncesinde dil) olarak özetlediğim şeyin önemli ölçüde genişletilmiş bir uygulaması olarak görülebilir. O, "kavramın (Begriff) kendisiyle mevcut nesnelerin anbean tasarlanmış bir forma yerleştirdiği entellektiuel araç olarak doğuşunu" ortaya çıkarır (s.74). O, eski İndo- Almanca'nın kök-çekimli (stem-infleeting) fiillerinde, bu düşüncenin gramatik ifadesini bulur; özellikle de kopula (bağlantı, çev.) içinde. O bundan hareketle. Kıta Avrupasına has bir eser (creation) olan teori imkânını çıkarabileceğimizi söyler. Bunun anlamı tarihsel olmaktan daha fazla birşeydir; o, geleceğe doğru da genişler. Lohmann, Kıta Avrupası düşünce tarihini dil formlarının gelişimini göstererek yorumlamak için kök- çekimli dil tipinden kelime-çekimli dil tipine geçişi kabul etmekle kalmaz sadece, kelinic- çekimli tiplere doğru gerçekleşen bu yeni gelişimin modern anlamda bilimi - dünyamızı bizim için kullanılabılır hale getiren birşey olarak bilimi - mümkün kıldığını da gösterir. •Bunun bazı boyutlarını Hakikat ve Yöntem'de (bundan böyle W M ile atıfta bulunacağım) (Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck_ 1960, ss. 16vd.) ele aldım, fakat onlar hatırı sayılır biçimde genişletilebilir, sözün gelişi, Klaus Duckhorn tarafından Göttingen'e yapılan genişletici ekler ve düzeltmeler için bakınız "Gclchrtcn-Anzeiger" 208 Heft 314 (1966), 169-206. ⁴ Philosophische Rundschau, 14 Beiheft 5 (1967): ss. 149-180. Bundan böyle PhR diye atıfta bulunacağım. Keza Habermas'ın Knowledge and Human Interests (Boston, Beacon Press, 1972) adlı çalışmasına da bakınız.

bakımından önemlidir. Gayet tabii bu ilişki çok daha açık ve kesin bir şekilde retorik ve hermeneutik için de geçerlidir; ancak şimdi göreceğimiz gibi bu sosyoloji için de geçerlidir.

Çünkü, retorik'in sadece bir konuşma ve ikna formları teorisi olmadığı açıktır; o daha çok, yollar ve araçlar hakkında herhangi bir teorik refleksi - yonda bulunulmaksızın doğuştan gelen bir pratik ustalık yeteneğinden doğabilir. Aynı şekilde, yolları ve araçları her ne olursa olsun anlama sanatı, onu kılavuzluk ederek yönlendiren kuralların açık bilincine bağlı değildir. Retorik'in yaptığı gibi o da, herkesin bir ölçüde sahip bulunduğu doğal bir güce dayanır. O, yetenekli birinin bütün diğer kişilere, kullanarak baskın çıktığı hünerdir ve teori en iyi durumda bize yalnızca nedeni söyleyebilir. Bu yüzden hem retorik'te hem hermeneutik'te teori, türetildiği şeyden, yani praksisten sonra gelir.

Tarihsel bakımdan retorik'in erken dönem Grek. felsefesine ait olduğu, Hermeneutik'in gelenekle sağlam bağların modern çözülüşünün sonuçlarından biri olarak romantik dönemde çiçeklenmeye başladığı kaydedilmeye de - ğer bir husustur. Gayet tabii hermeneutik de erken dönemlerde doğar ve şekillenir, ancak bu dönemlerde bile yitip giden bir şeyleri kavrama ve bilincin aydınlığına çıkarma çabasını temsil eder. Dolayısıyla o, Yahudi dini, İskenderiye filolojisi, Yahudi incilini miras alan bir din olarak Hıristiyanlık, eski Hıristiyan dogmatikleri geleneğini reddeden bir teoloji olarak Lutherci teoloji gibi kültürel evrimin daha sonraki aşamalarında gerçekleşir. Tarihi- içeren ve tarihi-muhafaza eden unsurlar, refleksiyona temelde otoriteden ve gelenekten bir kurtuluş/özgürleşme aracı olarak sosyolojik ilgiyle keskin bir karşıtlık içinde hermeneutik'in derinliklerine kök salar. Hermeneutikte olduğu gibi retorikte de refleksiyon, kendi içinde zaten bir doğal ve sofi - tike praksis olan bir praksis hakkında tefekkürdür (mediation). Bu iki alanın kapsamını ve fonksiyonlarını belirleyerek karşılaştırmak için hem herme - neutik'in hem de retorik'in erken dönem tarihleriyle ilgili bazı şeyleri hatır - latmam gerekiyor.

Retorik ve Hermeneutik

Retorik'in ilk tarihi Aristoteles tarafından yazılmıştır ve bugün biz yalnızca onun parçalarına sahibiz. Bununla birlikte, temelde Aristoteles'in retorik teorisinin, ilkin Platon tarafından tasarlanmış bulunan bir programı icra etmek amacıyla geliştirildiği açıktır. Çağdaş retorik hocaları tarafından öne sürülen bütün sığ iddiaların gerisine uzanan Platon, retorik için, yalnızca filozofun, yani diyalektikçinin icra edebileceği şu hakiki temeli keşfetti: retorik'in görevi, konuşma melekesini/yeteneğini, öne sürülen argümanların her durumda yönelttikleri ruhların özel alış kapasitelerine uygun türde bir etkili ikna tarzı bakımından geliştirmek. Retorik'in göreviyle ilgili bu ifade, kesinlikle teorik bakımdan aydınlatıcıdır, fakat bu ifade zımnen şu iki Platoncu varsayımı içerir: birincisi, yalnızca bir hakikat (idealar) kavrayışına sahip kişinin bir retorik argümanın muhtemel sahtelikleri (pseudos) kesin şekilde belirleyebileceği; ikincisi, kişinin ikna etmeyi arzuladığı kişilerin ruhları hakkında derin bilgiye sahip olması gerektiğidir. Aristotelesçi retorik belirgin bir biçimde bu sonuncu temanın bir genişlemesidir. Bu tema içinde, **Phaedrus**'ta Platon'un konuşmayla ru - hun karşılıklı intibakına ilişkin teorisinin yerine getirmesini istediği şeyi,